

KÖZLEMÉNYEK

A TATAI VÁR A XVI. SZÁZADBAN

Szabó László szds.:

Budapestről Komárom felé haladva, Tatabányát elhagyva erdős, hegyekkel koszorúzott tó mentén Tata festői szépségű települése ragadja meg az utazó figyelmét. A tó partján álló öreg vár a XVI. században a végvári vonalnak kicsiny, de fontos láncszeme volt. Fekvése — amely mind a budai, mind a Bakonyon áthaladó veszprémi útvonalakra nézve, mintegy védőkaput alkot — a török hódoltság korában nevezetes végvárrá tette.

Tata és közelebről a vár történetéről a múltban már megjelent néhány rövid ismertetés, ezek azonban főleg építészeti szempontból vizsgálták a kérdést. Jelen tanulmány a rendelkezésre álló forrásokot, irodalmat összefoglalva — átfogó képet igyekszik adni a vár történetéről, védőinek életéről, hősi küzdelmeiről. Teljességre természetesen nem törekedhet, hiszen a vár történetének több kérdése még tisztázásra vár. Reméljük azonban, hogy az 1963. évre tervezett feltárási munkák során fényt deríthetünk a tatai vár múltjának jelenleg még tisztázatlan kérdéseire.

I. A VÁR TÖRTÉNETE A TÖRÖK IDŐKIG

A vár őse a ma is álló lakótorony volt, melyet minden valószínűség szerint a Csák nemzetség emelt a XIII. században. A Csákok tatai uradalma Bicskétől Tarjánig és délre Fejér megyéig terjedt. Ennek a hatalmas birtoknak Tata volt a központja, innen igazgatták a birtokot és itt épült fel az udvarház a szükséges gazdasági épületekkel együtt. Természetesnek tarthatjuk tehát, hogy a birtok központját lakótoronnyal erő-

sítették meg. Miután Tatát 1326-ban, tehát a XIV. század elején a Csákok elcserélték a királlyal, ez az építkezés a XIII. században történhetett. Nagyobb erősítésre nem is volt itt szükség, hiszen Tata nem volt ellenséges támadásnak kitéve, a kor feudális küzdelmeiben a lakótorony kellő biztonságot nyújtott. A birtokcseréről szóló 1326-ban kelt oklevél Tatát a birtokok között említi, tehát ebben az időben Tatán szoros értelemben vett vár még nem állott, de állhatott és minden valószínűség szerint állott is a lakótorony.

Tata egy 1361-ben kelt oklevél tanúsága szerint még a királyé, viszont 1388-tól kezdve több okmány arról beszél, hogy a tatai uradalom birtokosa Lackffy István nádor. Ennek a két adatnak birtokában meglehetősen pontosan megállapíthatjuk a vár keletkezésének idejét, mely minden valószínűség szerint az 1326—1388-ig terjedő időben, közelebbről Lajos uralkodása idején épülhetett. Tudjuk, hogy Tata 1412-ben Zsigmond király idejében már királyi udvar befogadására alkalmas várkastély. Zsigmond nem épített várat Tatán, viszont Lackffyt 1397-ben megölték és birtokait elkobozták. A nyolcvanas évektől Lackffy haláláig terjedő idő nem lehetett elegendő olyan várkastély építésére, mint amilyen 1412-ben állott. A Lajos halála utáni feudális küzdelmek különben sem tették lehetővé ilyen vár építését. A vár építését tehát Lajosnak tulajdoníthatjuk, aki feltételezhetően a diósgyőri várral egyidőben építhette.

A vár építési idejének meghatározása megerősíti azt a feltevést, hogy a lakótorony a XIII. században épült. Bizonyítja ezt az is, hogy a későbbi várkastélyt a lakótoronyhoz építették hozzá, illetve illesztették be ezt a tornyot a négytornyú vár védőrendszerébe. A ma is álló tornyot a XVI. századi alaprajz és a különböző metszetek is kiemelik. A vár építésénél a torony sarkát le kellett faragni a lépcső elhelyezése miatt. A torony második emeletén a lépcső fölött ma is látható kiugró kőkonzolok az egykori „gyilokjáró” maradványai.

Tatán Zsigmond korában már szabályos belsőtornyos várkastélyt találunk, melynek négy saroktornya megbízható védelmet nyújtott. Zsigmond idejében Tata fontos események színhelye volt, ahol a király szívesen időzött és tárgyalt külföldi vendégeivel.

Mátyás a várkastélyt az általa annyira kedvelt reneszansz stílusban építtette újjá. A XVI. századi helyszínrajzokról pontos képet kapunk a Mátyás-kori várról. A vár maga még gótikus, a külső támfalakat a rajz világosan feltünteti, de a tó fe-

lőli főhomlokzat külső és az udvarrész belső oszlopsora már a reneszansz újjáépítés hatását mutatja. A keleti tornyot, a Csákok egykori lakótornyát, a vázlat feltűnően kiemeli. A kastély termei két párhuzamos sorban helyezkedtek el egymás mellett, ahogyan ezt a mai megmaradt épületrészen is láthatjuk. Az udvar felé néző árkádívek is ebből a korból származnak. Egy 1586-ban készült vázlat, mely a várat felülnézetben plasztikusan ábrázolja, ezeket az árkádíveket jól felismerhetően feltűnteti. Az árkádok a földszinten és az első emeleten helyezkedtek el és egy négyszögű zárt udvarra néztek.

A Mátyás-kori várkastélyt védő fal a DNy-i oldalon a tóra támaszkodva húzódott nagyjából egyenes vonalban DK—ÉNy-i irányba. Folytatásában az ÉNy-i falat három falkiugrás védelmezte, melyek az akkori haditechnika mellett ugyan kellő védelmet nem nyújthattak, azonban ezek a falak nem is ostrom elleni védelmül épültek, hanem inkább a királyi várkastély zártságát, elkülönítettségét voltak hivatva biztosítani. Erre mutat az is, hogy a kastélyt övező falakon másutt ilyen oldalozó műveket — nem is találunk. A vár északi sarkában levő bejáratot erősebb védőmű oltalmazta. A falakat vizesárok övezte.

Mátyás uralkodásának vége felé a várat fiának, Corvin Jánosnak adta. Halála után négy évvel azonban már a vár II. Ulászló király birtoka volt.¹ II. Ulászló is szívesen időzött Tatán és 1510-ben az országban dühöngő pestisjárvány elől Tatán keresett menedéket. 1510-ben az országgyűlést is Tatán tartották.² Az országgyűlés végén a királyi tanács még Tatán maradt, majd augusztus közepén a király Komáromba indult.³

II. Ulászló halála után az 1518. évi országgyűlés elrendelte, hogy a vár jövedelmét a királyi udvar ellátására kell fordítani.⁴ Korlátközi Péter, a vár kapitánya azonban ezt megtagadta.

II. TATA A TÖRÖK IDŐKBEN

1. A vár 1526—41 között

Mátyás egykori gyengén megerősített kastélya a mohácsi véz után egyszerre stratégiai szempontból fontos várrá lépett elő. Ferdinánd, mind pedig Zápolyai igyekeztek birtokba venni.

¹ Komárom vármegye monográfiája. Bp. 1907. 436. old.

² Uo. 126. old.

³ Uo. 437. old.

⁴ Uo. 438. old.

A szerencse Zápolyainak kedvezett. Hadvezére, Ráskai Gáspár Tatát, majd Komáromot is megszállta, azonban Tata nem sokáig maradt Zápolyai kezén, mert Thurzó Elek 1527-ben Ferdinándnak szerezte meg.⁵

A Mátyás-kori vár sem nagyobb számú védősereg, sem kellő tüzérség elhelyezését nem tette lehetővé, ezért szükségessé vált a vár területének növelése. Ebből a célból épültek fel a vár területét nagymértékben megnövelő külső falak, valamint a nyugati oldalon levő nagyméretű rondella⁶, melynek tüzérsége mind az északnyugati, mind a délnyugati oldalt megbízhatóan védelmezte. A kevésbé veszélyeztetett északkeleti oldalon a zegguzosan vezetett falak, valamint a tó vize alkották a védelmet.

A rondella kétségtelenül a külső védőművek legrégebbi része. Keletkezésének idejét Jakus Lajos az 1527. évre teszi, alátámasztva állítását a vár 1586-ból származó rajzával, melyen a rondella felett „Tuhzó” nevet vélt kiolvasni, aki szerinte azonos a vár 1527-beli megszerzőjével, Thurzó Elekkel.⁷ Emellett szól az is, hogy Tata földrajzi fekvésénél fogva elsősorban a keletről nyugat felé irányuló támadás szempontjából vált fontossá, éppen ezért megerősítése elsősorban Ferdinándnak volt érdeke. A rondella tehát minden valószínűség szerint Ferdinánd idejében épült 1527 és 1529 között.

1529-ben Szulejmán szultán Zápolyai megsegítésére megindult Ferdinánd ellen. Seregével a Komárom és Tata közt levő vidéken nyomult előre. A két vár őrsege a várat kiürítette és megfutott. Szulejmán az őrség által gyáván otthagytott Komáromot és Tatát nem szállta meg, azonban Tatát Zápolyai katonái birtokba vették és azt Ferdinánd csapatainak ellentámadása idején is megvédték. A vár 1540 októberében jutott ismét Ferdinánd kezére.

2. A vár 1541-től a század végéig.

Buda 1541-ben történt elfoglalása után, a török megszállta a Duna—Tisza közét és a Dunántúl egy részét, majd a hódolt-sági terület kiszélesítésére 1543-ban újabb támadást indított.

Esztergom elfoglalása után a török sereg Tata ellen indult, melynek kapitánya Tassó Hannibál meg sem kísérelte az el-

⁵ Jakus: Tata vára és malma. Tata, 1937. 11. old.

⁶ Rondella: A lőfegyverek elterjedése után kialakult nagyrészt kör alaprajzú védőmű. A vár sarkain elhelyezett, illetve a várfal elé kiugró rondellák lehetővé tették a rajtuk elhelyezett lövegekkel a falak oldalazását.

⁷ Jakus i. m. 11. old.

lenállást. Tassót ezért a Haditanács fővesztésre ítélte és Tassó fejével fizetett Tata elvesztéséért.⁸

Tata eleste augusztus 19-én történt. A török azonban a várat nem szállta meg, hanem a várossal együtt felgyújtotta. Mátyás király nagyszerű alkotásai ekkor semmisültek meg.

A vár később ismét Ferdinánd kezére jutott és a tatai vi-
tézek ettől kezdve állandó gondot jelentettek a törököknek.
Emiatt 1557-ben a szultán Tata lerombolását is követelte, de
követelését Bécs nem teljesítette.⁹ A törökök nem hagytak fel
Tata elfoglalására irányuló kísérleteikkel, melyek az 1558-as
évben sikerrel jártak. 1558. május 1-én Eszéki János tatai ka-
pitány magánügyek miatt Komáromba ment. Távollétében a
várban hagyott katonák elhanyagolták az őrszolgálatot. Az esz-
tergomi bég ezt megtudva, váratlanul megrohanta a várat. A
törökök az őrség nagyrésztét megölték vagy fogságba ejtették.
Az őrség néhány tagjának sikerült csak Komáromba mene-
külni és megvinni a vár elvesztésének hírért. Eszékit hanyag-
sággal vádolva kivégezték. Ferdinánd király követsége útján
igyekezett a fegyverszünet alatt elfoglalt várat visszakövetel-
ni, de sikertelenül.

Tata birtokában a gyakori török portyázások nyolc éven
át állandó veszélyt jelentettek a környék népére. Az 1566.
évben kitört újabb háború azonban véget vetett a török meg-
szállásnak és ismét felszabadította Tatát.

Az 1566. év nyarán Miksa Győr közelében vonta össze ha-
dait. A császári csapatok haditerve az volt, hogy még mielőtt
a hatalmas török hadsereg Magyarországra érkezik, gyors vá-
ratlan támadással magukhoz ragadják a kezdeményezést és a
török hadsereg valószínű támadási irányában fekvő, török ké-
zen levő várakat visszafoglalják, megakadályozva ezzel azok tá-
maszpontként való felhasználását.

A hadműveletek 1566 júniusában indultak meg. Salm gróf
dunántúli főkapitány előbb Veszprémet foglalta el, majd július-
ban seregét — melyet a dunántúli nemesség is növelt — Tata
elfoglalására vezette. A seregben küzdött a hős Thury György
is, aki nem sokkal előbb védte meg Palota várát Arszlán pasa
támadása ellen.

Tata török őrsége a szabad elvonulásra való felszólításra
nem válaszolt. Az ostromló sereg megkezdte a vár lövését és a
nyugati oldalon lőtt résen benyomult a várba. A törökök a

⁸ Szegő: Végváraink szervezete a 15 éves háborúig.

⁹ Náczy I.: A Vértes vidékének történelmi emlékei. Bp. 1899. 125. old..

belső várba húzódtak vissza, azonban rövid harc után megadták magukat.

Tata eleste után a győztes sereg Gesztes, Vitány és Oroszlánkő várait — Tatának előerdeit is megszállta. A háború további eseményei azonban a törököknek hoztak sikert. A sikeres harcok fokozták a törökök harci kedvét és még ez évben megpróbálkoztak Tata visszavételével, azonban csak Gesztest és Vitányt tudták újra elfoglalni.¹⁰

Miután fegyverrel nem sikerült a várat megszerezni, a szultán diplomáciai úton igyekezett Tatát a védelmi vonalból kikapcsolni. Szelim szultán, Szulejmán utóda, Tata és Veszprém lerombolása árán volt csak hajlandó a békekötésre.¹¹ A török lépés sikertelen maradt. Bécsben felismerték Tata jelentőségét és ragaszkodtak a vár megtartásához. A szultán kénytelen volt engedni, a békét e követelés teljesítése nélkül kötötték meg.

Tata és Veszprém elvesztése érzékeny vesztesége volt a törököknek. Musztafa pasa¹² 1574 szeptember 7-én írt levelében emígy panaszodik: „Ismeg Tatát és Veszprémet mióta megvevék, másfél száz faluknál több Székesfehérvár tartományában, az kik azelőtt minden fizetést, szolgálatot miveltek, kikben mostan csak egy is nem akar bejárni, Esztergom tartományban meg azonképpen, tehát mint éljenek el a szegény iszpáhiják.”¹³

A török természetesen megkísérelte az elveszett adók, szolgáltatások behajtását, ha másként nem, hát erőszakkal, azonban ez egyre nehezebb lett, mert a tatai, komáromi vitézek éberren őrködtek a felszabadított falvak felett. Ugyanebben a levélben írja Musztafa, hogy „... az komáromiaknak, tataiaknak csatájok sem éjjel, sem nappal meg nem szűnik.”¹⁴ A török panasz a tataiak éberségének, fáradhatatlanságának dicsérete.

A vár 1566-ban történt visszavételekor csak elpusztult, kiégett romok jutottak a felszabadítók kezére. A vár kijavítása és korszerűsítése életbevágó fontosságú lett és ezért Tata újjáépítési munkálatai csakhamar megindultak. A Haditanács 1568-ban bizottságot küldött ki, melynek feladata a vár felülvizsgálása és a szükséges építkezések megállapítása volt.

A bizottság tagjai a vár szemrevételezése után állást fog-

10 Takáts—Eckhardt—Szekfű: A budai basák magyar nyelvű levelezése. Bp. 1915. 24. sz. levél. 1566. november 1.

11 Szegő: i. m.

12 Szokoli Musztafa budai pasa 1566 augusztus — 1578 szeptember.

13 Takáts—Eckhardt—Szekfű: i. m. 65. sz. levél. 1574. szeptember 7.

14 Uo.

laltak a vár kijavítása mellett. Megállapították, hogy a vár már nem nagyobbítható és erősséggé még nagy költséggel sem építhető, kijavítása mégis fontos, mert „...az ellenség, amikor a várat bírta, innen gyakran rabolt és nagy kárt okozott napokint Komárom és Győr felé és a környékre való portyázásával... a mi most nem lehetséges, mert a mondott vár feliséged birtokában van és Győr városának, Komárom várának jó elővédjeül szolgál...” „...a várat alázatos véleményünk szerint nem kell ily rossz állapotban hagyni, de meg kell erősíteni és ki kell javítani, hogy a helyőrségbeliek tarthassák magukat benne az ellenség ellen.”¹⁵

A bizottsági jelentés is megerősíti tehát azt, hogy Tata földrajzi helyzeténél fogva fontos pont volt, azonban éppen fekvésénél fogva számottevő erősség nem lehetett, csupán fe-dező, biztosító szerepet töltött be, feladata elsősorban a kisebb török csapatok visszaverése és a nagy ellenséges hadseregek felvonulásának késleltetése volt.

A meginduló építkezések megtervezése is a fentiek szem előtt tartásával történt. A bizottság nem gondolt, de nem is gondolhatott számottevő erősség építésére, csupán átalakítási és megerősítési munkálatokra szorítkozott.

A vár erre az időre újabb védőművel bővült. A délnyugati sarkával szembeni emelkedés (Piarista domb, Márványhegy) az ellenségnek kiváló táborhelyül szolgálhatott, ezért a veszélyeztetett délnyugati oldalt a többi bástyákhoz képest nagyméretű bástyával erősítették meg. Az építkezést valószínűleg még Thüringiai Gáspár kezdte meg a vár felszabadítása után. A bástya kezdetben fából épült, ami az építkezés sürgősségére mutat. A kiküldött bizottság 1568-ban még fából épültnek és nem befejezettnek tünteti fel.¹⁶

A bástya építését Zamaria Ferrando fejezte be, aki 1568-ban lett Thüringiai Gáspár utóda.¹⁷ Az építkezés 1572-ig befejeződött, mert Suess Orbán királyi építész 1572. évi tervrajzán a bástyát teljesen elkészültnek tünteti fel, erős ágyúállásokkal, amit az indokol, hogy az ellenség tüzérésségével ennek a bástyának kellett felvenni a küzdelmet. Erre a feladatra ugyanis a rondella a maga kevés lövegállásával már nem volt alkalmas. A bástya teljes újjáépítését Suess 1577. augusztus 19-én kelt jelentésének első pontjában említi.¹⁸ A bástyát az

¹⁵ Faller: Suess Orbán 1577. évi jelentése. Tata, 1936. 6. old.

¹⁶ Uo. 7. old.

¹⁷ Takáts S.: A komáromi dűlák a XVI. században. Bp. 1909. 25. old.

¹⁸ Faller: Uo. 11. old.

1586. évi plasztikus rajz is Ferrando-bástyának nevezi, utalva annak építtetőjére.

A vár további kibővítése és új védőművek építése Rosenberg Kristóf György várkapitánysága idején történt. Természetesen a vár teljes és a haditechnika akkori állásának megfelelő kiépítésére nem is gondolhattak. Azonban a védelemhez legjobban, legegésztöbben szükséges átalakításokat, új építkezéseket elvégezték.

Az építkezésen főleg olasz építőmesterek vettek részt, de találkozzunk német építőkkal is, elsősorban a már említett Suess Orbánnal, aki 1568-ban járt először Tatán az előbb említett bizottsággal. Ő készítette el az elvégzendő építkezések tervét és vezette a munkálatokat. Suess elsőrendű szakember volt, munkáját a császár is állandó figyelemmel kísérte. Az építkezésekről készített jelentését is egyenesen Miksának küldte meg az 1577. évben. Kiváló érdemeiért Miksa a Duna és Balatonközi főkapitányság építészeti főfelügyelőjévé nevezte ki. Suess Tatával egyidejűleg Győr és Komárom várak erősítésén is dolgozott. Éppen nagy elfoglaltsága miatt adták melléje 1573-ban Bernardo Magnot. Magno — bár gyakran rendelték ki a bányavárosokba — többször megfordult Tatán és hathatósan kivette részét az építkezés feladataiból. Mellettük dolgozott Donato Gracioli kőművesmester, aki 1581—85. között tevékenykedett Tatán.¹⁹

Suess Orbán 1577-i jelentéséből nyomon követhetjük a munkálatokat. A legfontosabb volt a már előbb említett Ferrando-bástya teljes kiépítése és védelemre való berendezése. Ezenkívül a magas középkori tornyok már ekkorra védelemre alkalmatlanokká váltak. Suess lebontatja a tornyokat az egykori lakótorony kivételével, amely még ma is majdnem teljesen eredeti formájában áll.

Az építkezések Rosenberg megérkezése után teljes erővel megindultak, bár sok nehézséget kellett legyőzni, hiszen a vár az ellenség szeme előtt volt és az építőknek félszeggel a törököt kellett figyelni. Nagy nehézséget okozott a munkáskéz hiánya. Suess jelentésében is panaszkodik emiatt, mondván, hogy „...munkásnép nehezen kapható itt, a magyar katonaság

¹⁹ Faller: Tata várának építészeiről, Tata, 1938. 21. old. Pataki Vidor: A XVI. századi várépítés Magyarországon című munkájában több nevet sorol fel. Említi Paolo da Roma építőmester nevét, aki 1573 és 1592 között lett volna építőmester Tatán. Rajta kívül Zimermann Mátyás, Hoffmann Lőrinc és Dissebacher Benedek nevét sorolja fel minden közelebbi adat nélkül. Említi még a prágai születésű Körber Benedek királyi építész nevét, aki szerinte 1558-tól 1562-ig dolgozott Tatán. Ez az adat nyilvánvalóan téves, hiszen a jelzett időben Tata török kézen volt és ott akkor királyi építész nem dolgozhatott.

még készpénzért sem dolgozik, az itt levő 100 német katona pedig keveset, mert erős őrszolgálatuk van és szerintük nem győzik a munkát.”²⁰

Rosenberg azonban minden eszközzel szorgalmazta az építkezést és a hódoltsági falvak jobbágyait is munkára kényszerítette. Musztafa budai pasa emiatt többször panaszt is emelt, természetesen sikertelenül. 1575. április 10-én arról ír Miksának, hogy „a tatai kapitány... a hódoltsági falvakat állandóan zaklatja, mondván „...ha Tatában nem szolgálnak ökörkkel, szekerekkel fát nem hordanak és meszet nem égetnek és a vár építésére segítségül embert nem adnak, mind elégettet, dulatja őket...”²¹

A Ferrando-bástya a rondellával együtt megbízhatóan oltalmazta a vár délnyugati oldalát. A keleti oldal azonban szinte védtelen maradt. A legfontosabb feladat volt tehát a vár keleti sarkát a tó felé kiugró bástyával megerősíteni, miáltal a vár védelmi rendszere az északkeleti és a tó felőli oldalon megfelelő mértékben kiegészült.

Az új bástya építése az 1576. esztendőben kezdődött. A nehézségek nem szűntek, sőt növekedtek. A szükséges földet csak a tóból vehették, ezért azt le kellett csapolni. Viszont a vár egyik legbiztosabb védelmezője éppen a tó volt, ezért sokáig nem maradhatott lecsapolva. Sietni kellett tehát és minél nagyobb számú munkásra volt szükség. Rosenberg nem törődött a török panaszokkal, egyre csak a hódoltsági falvakat szorongatta igáért, emberekért. Musztafa pasa 1576. március 25-én írja: „...az tatai kapitány, veres nyársakat küldöz az hatalmas császár faluira és Tata építésére nagy ostor alatt kényszeríti őket...”²²

A nagy sietségnek meg is lett az eredménye: a bástya az 1577—78. évben elkészült Suess Orbán 1572. évi tervének megfelelően. A Haditanács is szorgalmazta az építkezést. Az 1577. évben tartott tanácskozás erre vonatkozólag az alábbi határozatot hozta: „Tatának megvan megszerkesztett terve és be is van fejezve: most építik éppen a tó felé való bástyát. — Ez építkezést tehát folytatni kell, míg befejeződik: még ide kell adni 4000,— Ft építési költséget.”²³

Suess siettetette az építkezést, azonban a terv többi részét, nem tudta végrehajtani. 1577-i jelentésében azt írja, hogy a

²⁰ Faller: Suess Orbán 1577. évi jelentése. Tata. 1926. 14. old.

²¹ Takáts—Eckhardt—Szekfü: i. m. 72. sz. levél, 1575. április 10.

²² Uo. 84. sz. levél, 1576. március 25.

²³ Geőcze István: Haditanácskozások az 1577. évben. Hadtört. Közl. 1894. 675.

tervezett északi bástyán még nem kezdtek semmiféle munkát. Ugyanitt írja, hogy a következőkben a rondellát is bástyává kell alakítani.²⁴

Suess terveit nem tudta megvalósítani, más irányú elfoglaltsága elszólította Tatáról. A rondella nem került átalakításra, ma is eredeti formájában áll. Az északi bástya, melyet később valószínűleg alakja miatt Kecske-bástyának neveztek, az 1578—86. években épült fel, de nem az eredeti terv szerint. Az 1586. évi plasztikus rajzon már a vár legerősebb bástyájaként szerepel.

Az 1580. évi pozsonyi országgyűlés a törökök gyakori portyázásai miatt ismét foglalkozott Tata megerősítésével. Erre a célra minden huszonöt porta után egy szekeret rendelt ki tizenkét napi ingyenmunkára.²⁵ A kirendelt munkaerő minden valószínűség szerint a Kecske-bástya felépítéséhez kellett.

III. A VÁR SZEMÉLYI ÁLLOMÁNYA

(létszám, fegyverzet, ellátás)

Mint az előbbiekből látható, Tata csak a XVI. században, a török betörés után lett fontos várrá. Az őrség feladata is ennek megfelelően változott meg az idők folyamán. Zsigmond és Mátyás korában ez a feladat a királyi várkastély és a király személyének biztosítása — védelme volt. Éppen ezért a XV. században az őrség főleg gyalogosokból állott. A török időkben azonban a vár őrségének feladata megváltozott. Már nem a kastélyt kellett őrizni, hanem egy fontos végvárat kellett védelmezni.

A XVI. század elején a komáromi kapitányok egyben a tatai kapitány teendőit is ellátták. A Jagellók alatt a két Korlátközi testvért találjuk ebben a tisztségben. Osvát, a megye főispánja 1514-ig viselte tisztségét, mint a két vár kapitánya. Utóda Péter, aki 1526-ig töltötte be a várnagyi tisztséget, Mohácsnál esett el.²⁶

1537-ben Baranyai Mátyás volt a vár kapitánya, aki a várat igyekezett megfelelően védelmi állapotba helyezni. Tisztségét azonban a saját vagyonának gyarapítására is fordította. Ebben az évben elfoglalta Koppágymonostorát, melyet a bencés szerzetesek a töröktől való félelmükben elhagytak. Sőt ezzel sem

²⁴ Faller: i. m. 15. old.

²⁵ Komárom megye monográfiája, 448. old.

²⁶ Komárom vármegye monográfiája. 408. old.

elégedett meg, mert a tatai apátság javaira is rátette a kezét. Hatalmába kerítette még Tömördöt is a pannonhalmi főapát birtokai közül és nem is adta ki a kezéből, hiába követelték vissza a bencések.²⁷

Tata a török időkben, mint Komárom elővára közvetlenül a komáromi főkapitány alá tartozott, így Tata mindenkori főparancsnoka a komáromi főkapitány volt. Őrségét a komáromi vár őrségéből vezényelték, létszáma az adott helyzetnek megfelelően változott.

1551-ben a király Garai Jánost nevezte ki tatai kapitánynak és 100 lovast rendelt a várba állandó őrségül.²⁸

A harcok során bebizonyosodott, hogy bármennyire jó és használható is a lovasság, a portyázó török csapatok távoltartására — a közvetlenül ostromlott várban bizony kevés hasznát vették, mert a huszárok nem értettek a gyalogharcokhoz.

Ez a helyzet parancsolólag írta elő országszerte a várak gyalogos őrségének növelését. Már 1541-ben Eger vára számára sürget gyalogosokat Serédy Gáspár főkapitány, mivel ott csak 25 ember szolgált. Még ebben az évben Nagyváradra is kértek 300 gyalogost.²⁹ Ilyen helyzet lehetett Tatán is, mert már az 1552. évben Bács megyei János kapitány 100, vagy legalább 50 gyalogost kért a tatai várba.³⁰

Az őrség létszámemelése feltétlenül indokolt volt, mert a török nyomás egyre súlyosabb lett és a veszteségek is növekedtek. A kért gyalogosok minden bizonnyal bevonultak a várba, mert 1555-ben a vár őrsége 96 gyalogusból és 4 pattantyúsból, de már csak 60 lovasból állott.³¹ A lovasság erejének csökkenése a nagy igénybevétel és harcok következtében beállott létszámvesztéssel magyarázható. Ez nem azt jelenti, hogy három év alatt csak 40 főnyi vesztesége lett volna a várnak, hanem azt, hogy a veszteségek következtében több nem jutott Komáromból.

A vár őrségének jó hírnevét és harci szellemét dicséri az a tény, hogy a török az 1555. évi őszi Komárom elleni sikertelen támadás után Tata elfoglalását meg sem merte kísérelni.

A tatai vitézek hírét-nevét mindenütt ismerték a végeken. Mind a magyar, mind a török vitézek sereglettek a tatai mezőre, vitézi bajvívásra. Ibraliom bég így ír például Magyar Bálint fonyódi kapitánynak 1555. március 12-én: „...levelet küldj

²⁷ Uo. 479. old.

²⁸ Uo. 446. old.

²⁹ Takáts S.: A magyar gyalogság megalakulása. 15. old.

³⁰ Takáts S.: A magyar gyalogság megalakulása. 16. old.

³¹ Komárom vármegye monográfiája. 447. old.

erre, hogy tudjam meg, hol akarsz a vívást, ha Palotán akarsz vagy Tatán, mert... e két várnál egyebütt nem akarsz...³²

A siker azonban nemcsak a harci szellem erősítője, hanem gyakran az elbizakodottság, könnyelműség melegágya is. Így történt ez Tatán is, hiszen láttuk, hogy a vár elvesztése is könnyelműség következménye volt. A törökök az elfoglalt várat megerősítették és meglehetősen nagyszámú őrséggel rakták meg.

Tata jó alapként szolgált a törököknek Komárom és Győr felé irányuló portyázásaikhoz. Erre mutat a lovasok nagy száma is. A tatái török zsoldnévjegyzék szerint a vár őrsége 479 fő, ebből 198 lovas ulufedzsi volt.

A lovasokon kívül 266 gyalogos (musztahfizok és azabok), valamint 2 kovács és 13 tüzér (topcsi) volt a várban.³³

A tüzérek alacsony számából arra következtethetünk, hogy a tüzérség lövegeinek száma meglehetősen kevés lehetett, hiszen a török hadrend egy ágyúhoz 10 fő kezelőt számított. Ez természetesen csak elméletben volt így, mert a gyakorlatban a magyarországi várakban egy-egy lövegre két-három kezelőnél több nem jutott. Ennek alapján a várban levő lövegek számát 4—6 lövegre tehetjük.

Ezt megerősíti az is, hogy míg a vár a király kezén volt, 4 pattantyús tartozott a várőrséghez, ami szintén a lövegek kevés számát igazolja.

Feltehető, sőt nagyon is valószínű, hogy a törökök a vár bevételekor zsákmányolt lövegeket használták tovább, mert azok használhatatlanná tételére az 1558-i ostromkor a meglepő támadás következtében nem sok ideje maradt az őrségnek.

A török megszállás alatt Tata hamar bekapcsolódott a birodalom gazdasági és kulturális vérkeringésébe. A törökök is fontos helynek tartották és a környék vallási központjává tették. A tatái szent dzsámi egyike volt az ország kevésszámú nagyobb török templomainak.³⁴

Tata visszavétele után a vár kijavításával és megerősítésével egyidejűleg őrségét is megerősítették.

Őrségről Stephan Gerlach naplójából kapunk felvilágosítást ebből az időből. Gerlach Ungnád Dávid követet kísérte el Konstantinápolyba és útiélményeit naplójában rögzítette. 1573. június 13-án érkeztek Komáromba. Gerlach erről így ír: „... A (komáromi) bástyáról a Dunától jobbra látni Gesztet, a fehér

³² Takáts—Eckhardt—Szekfű: 1. m. 3. sz. levél, 1555. március 12.

³³ Dr. Velics: Magyarországi török kincstári defterek, II. 228. old.

³⁴ Uo. II. 246. old.

török erősséget s látni Tatát, mely a mienk s ide két mérföldre van és Geszteshez oly közel esik, hogy a tataiak láthatják szabad szemmel, mint lovagol be s ki a gesztesi török őrség. Tatában van százhetven vakmerő legény, kik kapitányukkal, Ferdinánddal (ez akkor Komáromban volt, nem nagy ember, fekete-barna, sűrű nyírt szakállal, farkasbundában, szolgálai fehér öltönyben) vitézül küzdenek a törökkel és sokat leoldósnek közülük...³⁵

A tatai vitézek híre-vitézsége indította a végbeli élet költőjét, Balassi Bálintot is arra, hogy a tatai kapitányságot kérje a királytól, kérését azonban a király nem teljesítette.

A bástyák felépülése után a vár tüzérségi löveganyaga is kiegészült. 1577-ben már 32 db kisebb-nagyobb löveg tartozott a várhoz.³⁶

1580-ban a pozsonyi országgyűlés idején a vár helyőrsége 200 katonára volt. 1585-ben ez a létszám 320 főre emelkedett.³⁷

A 15 éves háború idején az őrség létszáma erősen hullámzó volt. Előfordult, hogy különböző feladatok elvégzésére egy részét kivonták és másutt alkalmazták. Az 1594-i ostrom idején pl. csak 60 lovas, 100 gyalogos és 50 német zsoldos állt Paksi György kapitány rendelkezésére. 1597 nyarán a sikeres felszabadítás után a létszám közel ezer főre emelkedett, de nagy részüket csakhamar elrendelték a várból és ez év októberében már csak a csökkent létszámú őrség igyekezett Vajda Kristóffal az élén, feltartóztatni az ostromló törököket.³⁸

A törökök a vár 1594. évi bevétele után 300 főnyi őrséggel szállták azt meg, akik az újabb harcok során, mikor a vár ismét gazdát cserélt, egy szálig elestek.³⁹

Ha az őrség fegyverzetét, a vár felszerelését, ellátását vizsgáljuk, meg kell állapítani, hogy az őrség nagyon mostoha körülmények között látta el feladatát. A vár zsoldjáról, élelmezéséről, felszereléséről az alsó-ausztriai rendeknek kellett volna gondoskodni, de ez a segítség napról napra kisebb lett. Még jó, hogy a tatai gyalogosok a szükséges ölmot és puskaport a kincstártól ingyen kapták és nem kellett azt amúgy is sovány zsoldjukból maguknak beszerezni, amint ez abban az időben a legtöbb várbán szokás volt.⁴⁰

A gyalogság alapvető harcászati alegysége a 100, később

³⁵ Szalay: Adalékok a magyar nemzet történetéhez. Pest, 1859. 213. old.

³⁶ Geőcze I.: Haditanácskozások az 1577. évben. Hadtört. Közl. 1894. 707. old.

³⁷ Komárom vármegye monográfiája, 448. old.

³⁸ Uo. 449. old.

³⁹ Uo. 450. old.

⁴⁰ Takáts S.: A magyar gyalogság megalakulása. 24. old. Pallavicini marsall jelentése. 1554. szeptember 11.

50 főből álló vajdaság volt, élén a gyalogkapitánnyal, ahogy akkor nevezték, a vajdával.⁴¹ Az ötvenes vajdaságok a XVI. század közepétől válnak általánossá. Valószínűen Tatán is ötvenes vajdaságokból állott a gyalogság, hiszen a környező várakban mind ilyenek voltak. Fonyódon már 1542-ben, Cseszneken, Vázsonyban, Tihanyban 1555. évben említenek ötvenes vajdaságokat.⁴² Az ötvenes vajdaság mellett szól Bács megyei János kapitány előbb említett 1552-i kérése 100, vagy legalább 50 gyalogosról. Ez az 50 gyalogos csak ötvenes vajdaság lehetett, mert a vajdaságokat a legritkább esetben osztották meg.

A gyalogosok szolgálata igen nehéz volt. Rájuk hárult az őrtállás, a várvédelem feladata, de ők végezték az erődítési munkálatok jó részét is.

A lovasság elsősorban távoltartani igyekezett a törököket a vártól, ezért attól már több napi járőföldre portyázott, nyugtalanítva, szétverve a török portyázókat, követve azt a szélében ísmert mondást, hogy a vár sorsa a mezőn dől el.

A lovasok felszerelése huszáring (mellvért), sisak, pajzs, kard, kopja, buzogány vagy fokosy volt.

A huszárok maguk választották előjáróikat. Az alsóbb vezetőket főlegénynek nevezték. A főlegények öt, vagy több lóval szolgáltak. Aki legalább hat lóval szolgált, az fegyverhordót is tarthatott, főleg ha módja volt rá, mert fizetést, rendszeres ellátást nagyon ritkán kaptak. A fizetetlenség, ellátatlanság a Habsburgok bűnös mulasztása miatt minden végvárunkban általános volt, ez alól Tata sem volt kivétel.

A várat Komáromból éllemeztek, ez azonban vajmi csekély lehetett, hiszen Komárom maga is szűkölködött. A várak környéke, de maga Komárom vármegye is sokat szenvedett a török időkben. A pusztulás képét igen jól mutatja az 1553. évi adóösszeírás, mely szerint a megye összes portáinak száma 506 és fél volt, szemben az 1495-i 2161 portával.⁴³

Ilyen körülmények között a vitézek bizony sokszor letették a kardot és nyaranta inkább kaszát, sarlót vettek a kezükbe, hogy a megélhetéshez legszükségesebbet előteremtsék.

Aratás idején a végbeli szokás szerint fegyvernyugvás volt. Ferhát pasa⁴⁴ 1590-ben külön egyezséget is kötött aratás idejére a tatai kapitánnyal. Maga Ferhát így ír erről 1590. június 26-án

⁴¹ Uo. 44. old.

⁴² Uo. 68. old.

⁴³ Komárom vármegye monográfiája. 557. old.

⁴⁴ Ferhát budai pasa. 1588 november — 1590 szeptember.

Ernő főhercegnek Budáról: „... az tatai kapitánnyal úgy végeztünk, hogy az szénakaszálásnak és betakarításnak idején minden békességben és vesztegségben legyen, hogy mind onnan, mind innen takarodhatnának (arathatának).”⁴⁵

IV. PORTYÁZÁSOK, HADIESEMÉNYEK

A szükséges pénz, élelem, felszerelés megszerzésének fentebb vázolt módja azonban nem volt elégséges. A legcélravezetőbb és legtöbbet ígérő megoldás a töröktől való zsákmányolás, fogolyszerzés volt, amely sokszor a vitézek egyetlen megélhetési forrása volt.

A tatai vitézek éltek is ezzel a lehetőséggel. A budai pasák állandóan panaszkodtak a tatai vitézekre, akik alaposan megkeserítették a török megszállók életét.

Musztafa pasa Miksa királytól a végbeliek portyázásai miatt 1575-ben többek között Tata lerontását is követelte.⁴⁶ A levélnek nem sok foganatja volt a tataiaknál, mert már ez év április 10-én újra panaszkodik Musztafa a tataiak és kapitányuk, Rosenberg Kristóf miatt, aki „... méltatlan dolgokat mivel Buda tartományában, az hatalmas császár városain, faluin, és mihozánk tartozó egynéhány faluinkon.”⁴⁷

Persze a panaszkodás nemigen zavarta a tataiakat. Vígán portyáztak, hadakoztak tovább. Musztafa pasa 1576. május 17-én Trautsonn Jánosnak írt levelében ismét azt írja, hogy „... a tatai kapitány a hatalmas császár jobbágyaira vörös nyársakat küldöz, ragadoztatja, tömlöcözteti szegényeket...”

Ugyanennek a hónapnak 14. napján a tataiak a komáromiakkal a váli csordát elragadták és a váli beslia agát „... rút förtelmes sebben hagyták...”

A vállalkozások sűrűsödése és az elszenvedett veszteségek a törököket is óvatosságra készítették. Így történt, hogy a végbeliek egyik nagyszabású vállalkozása nem sikerült. 1576. szeptember 13-án a lévai, újvári, nyitrai, komjáti, surányi, komáromi, tatai várak népe ezer lovassal és 700 gyalogossal Zsámbékhoz közel, Tök község mellett lest vetett a törököknek. Ezek azonban észrevették a lest és idejekorán visszavonultak.⁴⁸

Zsámbékot többször próbálgatták a végbeliek sikertelenül,

⁴⁵ Takáts S.: A török hódoltság korából. Bp. é. n. 220. old.

⁴⁶ Takáts—Eckhardt—Szekfü: i. m. 67. sz. levél. 1575. január 15.

⁴⁷ Uo. 72. sz. levél. 1575. április 10.

⁴⁸ Uo. 115. sz. levél. 1576. szeptember 17. Musztafa Miksának.

míg végre fáradozásukat siker koronázta. 1577. április 26-án írja Musztafa pasa Ernő főhercegnek Budáról, hogy előtte való nap a tataiak, veszprémiek, pápaiak „... hétszáznál többen felkészültenek és a zsámbékiakat lesre vették, kit elvittek... kit levágtanak...”⁴⁹

A portyázók azonban nemcsak a környéken levő török őrségeket nyugtalanították, vállalkoztak nagyobb útra is. Musztafa pasa 1576. szeptember 25-én kelt levelében olvashatjuk, hogy a komáromi és tatai hajdúk Óbudára jöttek és a várost, valamint a lőportörő malmot akarták felgyújtani, de a terv nem sikerült és rabul estek.⁵⁰

Gesztes nagyon közel esett Tataához és állandó fenyegetést jelentett. Gesztesre különösen ügyeltek a tataiak, szinte nap mint nap portyáztak körülötte. A tataiak gesztesi portyázásai a budai pasák leveleiben sűrűn előfordulnak. Musztafa pasa írja 1578. március 23-án, hogy a tataiak Gesztes alját egy nap háromszor száguldották meg.

Nemcsak Musztafának, hanem utódának, Ovejsznek⁵¹ is meggyűlt a baja a tataiakkal. 1579. júliusában írja, hogy a tataiak ismét Gesztes alatt jártak, majd újabb levélben újra arról panaszkodik, hogy augusztusban háromszor is megjárták Gesztest és a bennlevő törököket igyekeztek kicsalni. Néhány török ki is ment, de veszére.⁵²

A végbeliek sokszor nagyszabású vállalkozásokat is hajtottak végre. Mehmed budai pasa 1592. október 12-i panaszos levelében így ír erről: „... ez három végbeli kapitányok, úgymint veszprémi, palotai és tatai, az frigy mi legyen, nem tudják. Akasztófáról, karótól menekedett latrok Veszprémbe, Palotára és Tatára mennek, az várakban helyt találván és hozzájuk való képest latrokat melléjük gyűjtven erdőről erdőre, nádról nádra, lopó módra az konstantinápolyi utakra jöven, az úton járó törököket, éjjel reájok útvén, néha visznek, néha fekete orcával szaladnak.”⁵³

A sok harc, vitézkedés sokszor követelt áldozatot is. Ali pasa⁵⁴ levelében, melyet 1581. október 26-án írt Ernő főhercegnek, olvassuk, hogy a tatai vicekapitány elesett egy portyázás során. Halála — ahogy Ali írja — „... nem ok nélkül lett, mert Tabajdon egy török vitéznek fejét vette, egyet meg elevenen

⁴⁹ Takáts—Eckhardt—Szekfű: i. m. 132. sz. levél. 1577. április 26.

⁵⁰ Takáts: A magyar gyalogság megalakulása. 39. old.

⁵¹ Kara Ovejsz budai pasa 1578 szeptember — 1580 május.

⁵² Takáts—Eckhardt—Szekfű: i. m. 164. sz. levél. 1579. augusztus 12

⁵³ Takáts: A török hódoltság korából, Bp. é. n. 263. old.

⁵⁴ Kalajlikoz Ali budai pasa 1580 március — 1583 október.

elvitt, másnap kijövén (török) vitézekre találván, lett halála.”⁵⁵ Horváth Miklósról, Rosenberg bátor helyetteséről van itt szó, aki helyét mindig vitézül megállotta és a törökkel vívott harcban halt hősi halált.

A harcokat, portyázásokat gyakran tarkították a bátorság, harcratermettség vitézi erőpróbái, a bajviadalok. A tatai vitézek is nagy kedvvel, bátorsággal űzték, hiába tiltották Bécsből. A bajvívások száma különösen megnövekedett Rosenberg Krisztof kapitánysága alatt. Rosenberg idegen neve ellenére izzig-vérig magyar ember volt, aki maga is szívesen vívott és katonáit sem tiltotta el a bajviadaloktól. 1579. november 23-án kelt levelében egy tervezett bajviadalról ír a zsámbéki törököknek, azonban levele Ovejsz pasa kezébe került, aki sietett azt/Ernö főhercegnek megküldeni, újabb panaszos levél kíséretében, melyből megtudhatjuk azt is, hogy a tatai vitézek közül nemcsak a magyarok, de a német zsoldosok is szívesen vállalkoztak bajviadalra. A levél e része így szól: „... Ím nemrégén ismét Tatából Maxy nevű német az esztergomi agát bajra hívta.” Az aga azonban nem állt ki, mert félt a budai pasától. A vitéz ezért „rókát küldött neki és rút szidalommal illette”.⁵⁶

Rosenberg azonban továbbra sem hagyott fel a bajviadalokkal. Szinán pasa⁵⁷ 1585. április 5-én Ernő főhercegnek írt levelében említi, hogy Rosenberg az elmúlt napokban „... hitőt adott az esztergomiaknak, hogy oda menjenek, azok odamenvén, tisztóság szerént kopját történek...”⁵⁸

Az 1593. évben Tata a Komáromnál összpontosított főserег gyülekezését biztosította. A harcok súlypontja ebben az évben a Balatontól északra Veszprém és Várpalota, valamint az Ipoly mentén Fülek, Szécsény és Drégely környéke volt, így Tata közvetlen veszélybe nem került. A következő évben azonban Tatát is elérte a háború.

Az 1594. évi harcok újra a Dunántúlon indultak meg. A császári sereg ismét Győr és Komárom környékén összpontosult. A szárnyakon Zrínyi György és Pálffy sikereket értek el, ezek a sikerek azonban a török főserег előnyomulása következtében kihasználhatlanok maradtak.

A török terv Győr elfoglalását tűzte ki célul, hogy Győr birtokában később támadását esetleg Bécsig fejleszthesse tovább. Szinán nagyvezér e terv szerint Zsámbék—Bánhidán át a tatai

⁵⁵ Takáts—Eckhardt—Szekfű: 199. sz. levél. 1581. október 26.

⁵⁶ Takáts—Eckhardt—Szekfű: i. m. 180. sz. levél. 1579. november 27.

⁵⁷ Frenk Jusuf Szinán budai pasa 1583 október — 1586 május (először).

⁵⁸ Takáts—Eckhardt—Szekfű: i. m. 303. sz. levél. 1585. április 5.

úton nyomult előre. Bánhidánál az elrontott hidat helyreállítva Tata alá ért. Tatát Paksy György védte német és magyar katonasággal.

A hatalmas török sereg gyorsan végzett Tatával. A török ágyúk tüze csakhamar rommá lőtte a falakat. A várat az őrség kénytelen volt átadni. A törökök most teljes erővel Győr ellen indultak. Győr nem sokáig állt ellent, mert parancsnoka, Hardeck Ferdinánd gyáván átadta a várat és elvonult Magyar-óvárra. Hardecket gyávaaságáért 1595-ben kivégezték.

Tata török megszállása nem tartott sokáig. Az 1597. évben Pálffy elhatározta, hogy saját felelősségére megkísérli Tata visszavételét. A vállalkozást a vezetők, Pálffy, Nádasdy és Bernstein a legnagyobb titokban készítették elő. Az ostrom alkalmával egy új fegyvert — a petárdát akarták alkalmazni.

A petárdát és az egyéb szükséges tüzérségi anyagot Komáromba szállították és május 20-án este titkon megindították Tata felé. A csapatok szintén rejtve közelítették meg a várat, melyet sikerült is észrevétlenül körülrágni.

Május 22-én éjjélkor több törökül jól tudó huszár a petárdát szállító kocsit a kapuhoz toltta. Az őrség kérdésére török katonáknak mondták magukat, akik élelmet szállítanak. Kérték, hogy a falak alatt kaphassanak menedéket. A törökök gyanútlanul beleegyeztek. Ezalatt más katonáknak sikerült a petárdát felszerelni, melynek robbanása a kaput bedöntötte. A robbanás jelére a körülrágnó csapatok előretörték és a kapun, valamint a falakon át betörték a várba és a törököket lekaszabolva, a várat elfoglalták.

Tata visszavétele hatalmas visszhangot keltett országszerte, sőt a határokon túl is a nyugati országokban. Több röplap, emlékérem örökítette meg a tatai diadalt.

Az öröm azonban nem sokáig tartott. A hadiszerecsse megfordult, a császári hadak kénytelenek voltak visszafordulni Satergi Mohamed török serege elől, mely még az 1597. év őszén ismét elfoglalta Tatát.

A nehéz, változó szerencsével folyó harcok a következő évben is tovább folytak a vár környékén. Az 1598. évi harcokat Győr visszafoglalása vezette be. Győr visszavétele hajszálynira Tatához hasonlóan történt. A petárda itt is bezúzta a várkaput és a behatoló csapatok a törököket felkoncolták.

Győr elfoglalása meghozta Tata felszabadulását is. Pálffy és Schwarzenberg Győr visszavétele után rövidesen Tata ostromára siettek. A vár török őrsége a megadásra való felszólítást

visszautasította, mire megkezdődött a tüzérségi előkészítés. Egész napi lövés után a megindult roham sikerrel járt, a vár elesett, a török őrség elpusztult.

Az 1598. évi felszabadulás után Tata közel száz évig nem szenvedett a török megszállóktól. Mégis a középkorban oly jelentős Tata a hódoltság alatt — mint végvár — jóformán teljesen megsemmisült. Csak a török hódoltság megszűnte után emelkedett ismét jelentékenyebben, de régi fényét, kiváltságait a következő időkben sem tudta ismét visszaszerezni.